

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
XƏZƏR UNİVERSİTETİ**

**TƏBİƏT ELMLƏRİ VƏ MÜHƏNDİSLİK FAKÜLTƏSİ
HƏYAT ELMLƏRİ DEPARTAMENTİ**

**Mülki müdafiə və ilkin tibbi yardım
SİLLABUS**

Tədris ili və semestr
2026 Payız

Razılaşdırılmışdır

Təsdiq edirəm

**Departament müdiri:
b.ü.f.d. C.M.Eldarova**

Ümumi məlumat	Fənnin kodu və adı	MED 315 Mülki müdafiə və tibbi biliklərin əsasları
	Kreditlərin sayı	6 AKTS
	Departament	Həyat elmləri
	Proqram	Bakalavr
	Tədris semestri	2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri
	Fənni tədris edən müəllimlər	Şəhanə İbrahimova
	E-poçt ünvanları	sehane.ibrahimova@khazar.org
	Telefon nömrələri	+994 51 528 05 05
	Dərs otağı, dərs cədvəli	Nərimanov kampusu
	Məsləhət saati	Məsləhət saatinin vaxtı tələbələrle razılaşdırılacaq
Prerekvizitlər	Yoxdur	
Tədris dili	Azərbaycan dili	
Fənnin növü	Məcburi	
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Əsas dərsliklər: - Şadlinski V.B., Hüseynova G.A. İnsan anatomiyası. Dərslik. Bakı, “Müəllim” nəşriyyatı, 2009, 240 s. - Əliyev S.C. Tibbi biliklərin əsasları. Dərslik. Bakı, 2004 - Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda təhlükəsizlik (Defensiologiya) (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, 2012, 368 s. - Musayev A.H. Mülki müdafiə tibbi xidmətinin təşkili. Dərslik. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 2011, 165 s. - Feyzullayeva T.Ə., Ələkbərova S.Ə., Məmmədova F.Ə. Mülki müdafiə və tibbi biliklərin əsasları. Dərslik. Bakı, 2006. - Əzizov A. Əməyin mühafizəsi. Bakı, 2008. Əlavə vəsaitlər: - Vəliyev Ş.Q. İnsan anatomiyası və fiziologiyası. Dərslik. Bakı, 2001. - Məmmədov A.M., Sudakov K.V. Normal fiziologiya. Dərslik. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 2011. - Həsənov Ə.B. Patoloji anatomiya. Dərslik. Bakı, “Elm” nəşriyyatı, 2003, 780 s. - Məmmədov Y.C., Təqdisi C.H., İslamzadə F.İ. Patoloji fiziologiya. Dərslik. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı, 1989, 752 s. - Məmmədov R.M. Daxili xəstəliklər. Dərslik. Bakı, Qismət, 2008, 464 s. - Cəfərov Ç. Ümumi cərrahlik. Dərslik. Bakı, 2006, 552 s. - İsayev C.P. Infeksiyon xəstəliklər. Dərslik. Bakı, Təhsil, 2009, 443 s. - Əzizov V.Ə., Axunbəyli A.Ə., Alimetov S.N. Təbabətdə böhranlı hallar və təxirəsalınmaz tibbi yardım. Dərs vəsaiti. Bakı, “Təbib” nəşriyyatı, 1995, 112 s. - Tibb bacısının məlumat kitabı / N.R.Paleyevin redaktəsi ilə (Tərcümə edəni: Ə.Q.Cəfərov). Bakı, 2008, 528 s. - Ocaqov H.O., Danyalov Ş.D. Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin nəzəri əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 140 s. - Сахно И.И., Сахно В.И. Медицина катастроф (организационные вопросы). М., 2001, 560 с. - Михайлов Л.А. Безопасность жизнедеятельности. 2-е издание. Учебник. М., 2008. - Təbii fəlakətlər riskinin azaldılması üzrə müəllimlər üçün metodik vəsait / DIPECHO layihəsi.	

Tədris metodları	Mühazirə		X
	Qrup müzakirəsi		X
	Seminar		X
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Davamiyyət	Semestrin sonunda	5
	Fəallıq	Hər dərs	5
	Yoxlama işi (Quiz)	Semestr ərzində 2 dəfə	10
	Prezentasiya	Semestr ərzində	10
	Aralıq imtahanı	Cədvəl üzrə	30
	Final imtahanı	Cədvəl üzrə	40
	Yekun		100
Kursun təsviri	Bu kurs insanın həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi (tibbi biliklərin əsasları, əmək mühafizəsi və mülki müdafiə) məsələlərini əhatə edir. Tibbi biliklərin əsasları bəhsi həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin tibbi əsasları, insan orqanizminin normal anatomiyası və fiziologiyası haqqında, fəvqəladə hallarda zəhərlənmələr və xəstələnmələr zamanı ilk yardım və xəstələrə qulluq, xəstəlik haqqında anlayış, müxtəlif sistemlərin xəstəliklərinin təsviri, həkiməqədər yardım və profilaktikası, qəzalar və fəlakətlər zamanı tibbi yardım barəsindəki biliklərə həsr olunmuşdur. Əmək mühafizəsi bəhsi özündə istehsalatda həyat fəaliyyətinin ümumi məsələlərini, insan-yaşayış və iş mühiti sistemində neqativ amilləri, təhlükəsizlik texnikasını, yanğın və partlayış hadisələrində həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyini əks etdirir. Mülki müdafiə bəhsi fəvqəladə hallar və onların xarakteristikası, fəvqəladə hallarda yaranmış şəraitin qiymətləndirilməsi və əhalinin mühafizəsi, obyektlərin işinin dayanıqlığı, rabitə, xəbərdarlığın təşkili və həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təmini, fəvqəladə hadisələrdən mühafizə sahəsində əhalinin hazırlanması haqqındakı məlumatları cəmləşdirir.		
Kursun məqsədi	Tələbələrə insan orqanizminin anatomo-fizioloji xüsusiyyətləri və xəstəlikləri haqqında biliklərin öyrədilməsi, əmək təhlükəsizliyi məsələləri, mülki-müdafiə tədbirləri, fəvqəladə hallarda tibbi fəaliyyətin prinsipləri, ilk tibbi yardım və onun təşkili haqqındakı məlumatların çatdırılmasıdır.		
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	Kursun sonunda tələbələr nəyi biləcəklər: 1. İnsan orqanizminin inkişaf qanunauyğunluqlarını 2. Sağlamlıq və xəstəlik haqqında ümumi məlumatları 3. Tipik patoloji proseslərin bəzi formalarının (hüceyrə zədələnməsi, mikrosirkulyasiya və periferik qan dövrəsinin pozulması, iltihab və qızdırma) baş vermə səbəblərini və gedişini 4. İnsan orqanizminin ayrı-ayrı sistemlərinin anatomik-fizioloji xüsusiyyətlərini və bu sistemlərdə rast gəlinən xəstəlikləri, ilk yardımın göstərilməsini 5. İstehsalat sahələrində həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təminini və insanlar üçün təhlükə törədən amilləri 6. İstehsalat sahələrində bədbəxt hadisələrin araşdırılmasını 7. Fəvqəladə hallar və onların baş vermə səbəblərini 8. Fəvqəladə hadisələrin xəbərdar edilməsinin növləri və vasitələrini, fəvqəladə hallarda davranış qaydalarının əhaliyə çatdırılması üsulları və yollarını 9. Fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin prinsipləri və üsullarını, zədələnmiş insanlara ilk tibbi yardımın göstərilməsini Tələbə dərs zamanı müvafiq akademik şəraitin yaradılması üçün mümkün olan hər şeyi etməlidir. İcazəsiz danışığa, lüzumsuz hərəkətlərə və s. qeyri-etik davranışa qətiyyən yol verilmir. Tələbə dərstdə fəal şəkildə iştirak etməli, lazım olduqda suallar verməli və müzakirələrdən kənarda qalmamalıdır.		

Qaydalar (tədris siyasəti və	Dərsin təşkili Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar mühazirə zamanı tələbələrə çatdırılacaqdır. Təcrübə
-------------------------------------	---

davranış)	məşğələləri zamanı müvafiq əyani vasitələrdən də istifadə etməklə yeni mövzu daha ətraflı müzakirə ediləcək və tələbələrə praktik vərdişlər öyrədiləcəkdir. Hər bir təcrübə məşğələ dərində tələbələrə əvvəlki mövzuya aid suallar veriləcək və semestrin sonunda nəticəyə əsasən tələbələrin fəallığı qiymətləndiriləcəkdir. Aralıq və final imtahanları öncəsi tələbələrin mənimsəmə səviyyələri quizlər vasitəsilə yoxlanılacaqdır. Semestrin əvvəlində tələbələrə fənnin müxtəlif bölmələrinə aid prezentasiya mövzuları tapşırılaçaqdır. Tələbələr hər bir dər ərzində müvafiq mövzular üzrə hazırladıqları prezentasiyanı təqdim etməlidirlər. Ümumi qaydalar Davamiyyət Tələbələrin bütün dərslərdə iştirakı vacibdir. Tələbələr müəyyən səbəblərdən dərslərin buraxılması (xəstəlik, ailə vəziyyəti və s.) haqqında məlumatı fakültə dekanlığına təqdim etməlidirlər. 25%-dən artıq dər buraxan tələbələr imtahana buraxılmır. Gecikmə Dərsə 10 dəqiqədən artıq gecikən tələbəyə qayıb yazılır və tələbə dər saatında iştirak edə bilər Yoxlama işi (Quiz) Müəllimə və dekanlığa qabaqcadan məlumat verilən səbəblərdən yoxlama işində iştirak etməyən tələbə yoxlama işini növbəti həftədə yazı bilər. Generativ Süni İntellektəndən istifadə qaydası Generativ Süni İntellekt (GSİ) alətlərindən tədris və tədqiqat fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsində köməkçi vasitə kimi istifadə olunı bilər. Bununla belə, tələbə tərəfindən təqdim edilən bütün işlərin (tapşırıqlar, təqdimatlar və digər akademik işlər) əsas müəllifi tələbənin özü olmalıdır. GSİ alətlərindən istifadə edildiyi halda, bu barədə tələbə tərəfindən açıq şəkildə məlumat verilməlidir. Mətn əsaslı akademik işlərdə GSİ alətlərinin köməyindən istifadə səviyyəsi ümumi məzmunun maksimum 25%-ni təşkil edə bilər. İmtahanlar Tələbənin imtahanda iştirakı və ya imtahanın buraxılması ilə bağlı bütün məsələlər fakültə rəhbərliyi tərəfindən həll olunur. İmtahanda iştirak etməmə yalnız dekanlığın icazəsi ilə mümkündür. İctimai fəaliyyətlə əlaqədar imtahanlardan yayınma hallarına yol verilmir . İmtahanlar kumulyativ xarakterli olmalıdır. Aralıq və final imtahanların mövzuları tələbələrə imtahandan öncə verilir. Son imtahanda sualların əksəriyyəti aralıq imtahandan sonra keçirilmiş materialların əsasında tərtib olunur. Tələbənin kursu başa vurmaı 60% və daha artıq bal toplamış tələbə kursu bitirmiş hesab olunur. Əks halda tələbə bu kursu yenidən keçməlidir. İmtahan qaydalarının pozuntuları İmtahanlarda mövcud qaydaların pozulması (köçürmə cəhdləri, köçürmələr, imtahanın gedişini pozmaq və digər qanunsuz hərəkətlər) hallarında tələbənin imtahan işi ləğv olunur. Dərslərdə davranış Dərs zamanı mobil telefonlardan və digər elektron cihazlardan istifadə qəti qadağandır!
------------------	--

MÖVZULARIN TƏQRİBİ BÖLGÜSÜ VƏ TEMATİK-TƏQVİM PLANI

N	Həftələr	Mövzular	Dərslik/Tapşırıqlar
1.	I həftə	Mülkü müadfiənin tarxi və Azərbaycan Respublikasında inkişafı. Mülkü müdafiənin keçdiyi inkişaf yolu. Mülkü müdafiə - sistemi, məqsədləri və vəzifələri. Mülkü müdafiə sahəsində Qanunvericilik. Bu sahədə Dövlətin və vətəndaşların vəzifələri.	Ocaqov H.O. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dər vəsaiti Bakı- 2002. fəsil 1, səhifə 6-12, 96-113

2.	II həftə	Fövqəladə hallar və onların xarakteristikası. Təbi, geoloji, hidroloji, meteoroloji, bioloji, kosmik eləcə də hərbi və texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələrin geniş təsviri. Təbii və qeyri - təbii fəvqəladə hadisələrin oxşar və və fərqli cəhətləri.	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1 , səhifə 13-44
3.	III həftə	Kütləvi qırğın silahları və onların təsnifatı. Əhalinin zədələnmə ocağında hərəkət və davranış qaydaları. Nüvə və bakteroloji, kimyəvi silahlar və onların xarakteristikası eləcə də əsas xüsusiyyətləri. Zərərin azaldılması istiqamətində əhalidə zəruri biliklərin formalaşdırılması	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1 , səhifə 46-69
4.	IV həftə	Adi qırğın silahları . Adi qırğın silahları və onlardan müdafiə metodları. Qəlpəli, fuqaslı, diyircəkli, kumulyativ, yüksəkdağıqlı və yandırıcı silahlar. Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin isehsal etdiyi milli silahlar.	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 1 , səhifə 90-96
5.	V həftə	Fərdi mühafizə vasitələri və kollektiv müdafiə qurğuları. Tənəffüs yollarının və dərinin mühafizə vasitələrinin geniş xarakteristikası. Bu vasitələrdən düzgün istifadə üsulları. Sığınacaq daldacaqlardan effektiv yararlanma yollarının izahı. Fəvqəladə hadisə zamanı tibbi mühafizə vasitələrindən istifadə bacarığı və vərdisləri.	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 4 , səhifə 179-226 245-260
6.	VI həftə	Fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri. Fəvqəladə hallarda əhalinin xəbərdar edilməsi. Köçürülmə tədbirləri və onların növləri barədə geniş məlumat. Köçürmənin mahiyyəti, köçürmə orqanları və onların vəzifələri. Təhlükəsiz zonanın parametrləri	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 4 , səhifə 226-244
7.	VII həftə	Fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması. Fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması zamanı idarəetmənin təşkili. Qəza-xilas etmə və digər təxirəsalınmaz işlərin həyata keçirilməsinin təşkili. Fəvqəladə hallarda rabitə - xəbərdarlıq sistemini daim işlək vəziyyətdə saxlanılmasının vacibliyi. Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təmini istiqamətində döblətin bə vətəndaşların üzərinə düşən vəzifələr.	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 6, səhifə 288-329
8.	VIII həftə	Fəvqəladə hallarda yaranmış vəziyyətin qiymətləndirilməsi. Fəvqəladə hadisə rayonunda radiasiya, bakteroloji və kimyəvi şəraitin dəqiqləşdirilməsi. Mülki müdafiənin kəşfiyyat qruplarının işinin təşkili. Mülkü müdafiə qüvvələrinin yaranmış vəziyyətə uyğun tədbirlər görməsinin təmin edilməsi.	Ocaqov H.O. Fəvqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin üzrə dərs vəsaiti Bakı- 2002, fəsil 3 , səhifə 114-178
ARALIQ İMTAHANI			

9.	XIV həftə	Tibbi biliklərin əsasları İnsan orqanizminin müxtəlif şəraitə adaptasiyası, ekoloji faktorlar, onların insan orqanizminə təsiri. Sağlamlıq və xəstəlik anlayışları. Tipik patoloji proseslərin bəzi formaları (hüceyrə zədələnməsi və iltihab). Epidemiologiyanın əsasları.	Əsas dərslər 1 (Fəsil 1,2,4) Əsas dərslər 2 (Mövzu 1,
10.	X həftə	Tibbi yardımın anatomik-fizioloji əsasları. İnsan orqanizminin hüceyrə və toxumalarının quruluş və funksional xüsusiyyətləri. Qan və limfa sistemləri. Qan qrupları və rezus-amil haqqında anlayış. Donorluq və qan hazırlığı. Qanın laxtalanması. Qanaxmaların təsnifatı.	Əsas dərslər 1 (Fəsil 6) Əsas dərslər 2 (Mövzu 20,33,34,37)
11.	XI həftə	Tənəffüs sisteminin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Həzm sisteminin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Dayaq-hərəkət aparatının morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri. Ürəyin morfo-funksional xüsusiyyətləri və xəstəlikləri.	Əsas dərslər 1 (Fəsil 8) Əsas dərslər 2 (Mövzu 31,35,36,46)
12.	XII həftə	Fövqəladə hallarda zəhərlənmələr və xəstəliklər zamanı həkimə qədər ilk yardım və xəstələrə ümumi qulluq. Bioloji zədələnmə ocağında yoluxucu xəstəliklər zamanı ilk tibbi yardım. Qəzalar və fəlakətlər zamanı tibbi yardım	Əsas dərslər 5 (Fəsil 1,2) Əlavə dərslər 7
13.	XIII həftə	Suda boğulma, onun növləri. Mexaniki asfiksiya zamanı ilk yardımın texnikası. Suda batanların xilas edilmə üsulları və onlara ilk tibbi yardımın göstərilməsi. Süni tənəffüsün verilmə qaydaları. Bağırsaq infeksiyaları. Virus hepatitləri.	Əsas dərslər 1 (Fəsil 6) Əsas dərslər 2 (Mövzu 40,41,42,44,47)
14.	XIV həftə	Kəskin zəhərlənmələrdə ilk yardımın təşkili. Qida zəhərlənmələri zamanı ilk yardım tədbirləri. "Kəskin qarın" haqqında anlayış. Kəskin peritonit: əlamətləri, ilk tibbi yardım.	Əsas dərslər 2 (Mövzu 11,23,32,49)
15.	XV həftə	Tetanus və qazlı qanqrena. Yanıqlar, donmalar, elektrozədələr: ilk tibbi yardım. Yaralar. Cərrahi infeksiya, antiseptika və aseptika üsulları. Desmurgiya. Sidiyin miqdarı, tərkibi və xassələri. Kateterizasiya.	Əsas dərslər 1 (Fəsil 3,5,6) Əsas dərslər 4 (Mövzu 6)
F İ N A L İ M T A H A N I			

Bu tədris proqramı fənn haqqında tam məlumatı özündə əks etdirir və hər hansı dəyişiklik barədə öncədən xəbər veriləcəkdir.